

4-11-2025

Immaterieel Erfgoed Oirschot

Beleidsplan Stichting Immaterieel Erfgoed Oirschot 2026-2027

Immaterieel erfgoed is erfgoed van vandaag. Het is erfgoed dat een hedendaagse betekenis heeft, in de geschiedenis staat en wordt doorgegeven aan de toekomst. Heden, verleden en toekomst komen bij immaterieel erfgoed bij elkaar. Immaterieel erfgoed valt of staat bij de mensen die bij dat erfgoed betrokken zijn. Zonder mensen geen immaterieel erfgoed.

Voor het immaterieel erfgoed heeft de gemeente in 2025 de BNG Erfgoedprijs ontvangen. De conclusie van de jury was: 'De gemeente Oirschot is zich als geen ander bewust van de waarde van immaterieel erfgoed en heeft het behoud ervan vastgelegd in participatief, integraal en toekomstgericht beleid. De gemeente hanteert een inclusieve definitie van immaterieel erfgoed en stelt haar bewoners en beoefenaars centraal: de tradities en rituelen die van generatie op generatie worden doorgegeven en die door de bewoners zelf worden ervaren als hun erfgoed. Hieronder verstaat de gemeente niet alleen tradities die alleen in Oirschot voorkomen, maar ook tradities die samen de cultuur en identiteit van de gemeente vormen.'

Algemene gegevens Stichting Immaterieel Erfgoed Oirschot

Adressen:

- Vestigingsadres: Montfortlaan 12-R63, 5688 NM Oirschot
- Bezoekadres: Sint-Odulphusstraat 11, 5688 BA Oirschot

Fiscaal nummer 868391153

Kamer van Koophandel 98185705

Bestuursleden:

- Ineke Strouken, voorzitter
- Peter van Ginneken, secretaris / penningmeester

Doel: Het zichtbaar maken van immaterieel erfgoed en het ondersteunen van de gemeenschappen.

De inkomsten bestaan uit:

- Subsidies
- Eigen inkomsten
- Giften en legaten
- Rente

Beheer van het vermogen

Het vermogen van de stichting dient voldoende groot te zijn om liquiditeitsproblemen en exploitatie tekorten op te kunnen vangen. De penningmeester voert het beheer en brengt per kwartaal een exploitatieoverzicht uit. Aan het eind van het jaar stelt hij de jaarrekening op. Al deze bescheiden worden in het bestuur besproken en vastgesteld.

Besteding van het vermogen

Bij het besteden van het vermogen dient er rekening mee te worden gehouden dat de continuïteit van het Erfgoed Museum Oirschot voldoende verzekerd is. Het risicoreserve dient zo groot te zijn als de drie jaarlijkse optelling van de vaste lasten van de stichting.

Beloningsbeleid

Bestuur en medewerkers zijn allen vrijwilligers die geen beloning genieten. De stichting is ingeschreven in het UBO register.

Begroting 2026-2027

	Budgetperspectief		2026	2027
1.	Inkomsten	Subsidies	10.000	10.000
		Eigen inkomsten	5.000	5.000
		Totaal	15.000	15.000
2.	Uitgaven	Organisatiekosten	3.000	3.000
		Activiteitenkosten	10.000	10.000
	Risicoreserve	Opbouw	2.000	2.000
		Totaal	15.000	15.000

1. Stichting

Op 2 september 2025 werd bij de notaris de Stichting Immaterieel Erfgoed Oirschot opgericht.

De stichting heeft ten doel het ondersteunen van het immaterieel erfgoed in Oirschot en omgeving.

De Stichting tracht haar doel onder meer te verwezenlijken door:

- het inventariseren en zichtbaar maken het immaterieel erfgoed,
- het belang ervan te promoten,
- de gemeenschappen te ondersteunen bij het borgen van hun traditie en
- exposities en projecten te organiseren.

Er is een voorlopig bestuur gekozen: Ineke Strouken (voorzitter) en Peter van Ginneken (secretaris en penningmeester). Nieuwe bestuursleden worden gezocht.

2. Missie en visie

Wij geloven dat immaterieel erfgoed van onschatbare waarde is voor de samenleving. Het verbindt heden, verleden en toekomst met elkaar, het versterkt sociale cohesie, vormt identiteit en stimuleert creativiteit. Immaterieel erfgoed is dynamisch erfgoed en altijd verbonden aan een maatschappelijke context.

Missie

Onze missie is om bij te dragen aan een inclusieve samenleving door het bewustzijn van, de kennis over en de waardering voor immaterieel erfgoed te vergroten. Wij geloven dat de rijke diversiteit aan tradities, rituelen, gewoonten en vieringen unieke kansen biedt om hedendaagse uitdagingen op te lossen. Daarom zetten wij ons in voor respect en begrip voor elkaars immaterieel erfgoed.

Visie

De Stichting Immaterieel Erfgoed Oirschot wil de culturele rijkdom en diversiteit in de gemeente omarmen en zichtbaar maken. Wij willen dat iedereen zich herkent in immaterieel erfgoed. Dat doen wij door relaties op te bouwen met een breed scala aan erfgoedgemeenschappen en hen te helpen hun immaterieel erfgoed te borgen voor volgende generaties.

3. Erfgoed in Oirschot

Oirschot is heel rijk aan materieel en landschappelijk erfgoed. De zorg daarvoor is vastgelegd in beleidsnota's die uitgevoerd worden door twee fulltime ambtenaren erfgoed. De erfgoedorganisaties werken samen in het Erfgoed Platform, waarin ook de gemeente betrokken is. Aan het Erfgoed Platform nemen deel de heemkundekringen, de monumentenorganisaties, de musea, de kerken met een collectie, het groen erfgoed en ook de immaterieel erfgoedgemeenschappen. Samen met de gemeente heeft het Erfgoed Platform de ambitie om het erfgoed in de gemeente integraal toegankelijk te maken. Daarvoor is het Erfgoed Museum Oirschot opgericht.

Een van de taken van Erfgoed Museum Oirschot is het ontwikkelen van een website waarin alle kennis over de geschiedenis van Oirschot bij elkaar komt en met elkaar verbonden wordt en een erfgoedcentrum van waaruit het erfgoed overal in de gemeente gestalte krijgt.

Daarnaast ziet de gemeente het grote belang van immaterieel erfgoed in. Daarvoor heeft de gemeente eind 2023 de beleidsnota 'Immaterieel erfgoed leeft in Oirschot, Wij doen het uit traditie en voor de gemeenschap' aangenomen en een projectleider voor drie jaar aangesteld. Deze projectleider ondersteunt de immaterieel erfgoed gemeenschappen bij het borgen van hun traditie.

4. Immaterieel erfgoed

Inmiddels zijn het immaterieel erfgoed en de gemeenschappen die het dragen geïnventariseerd. Bij dit onderzoek waren alle inwoners betrokken. Vragenlijsten werden uitgedeeld op de markt, in de kroeg en kerk, op school en sportclubs, bij de huisarts en verzorgingshuizen en via de achterbannen van de vele (buurt-) verenigingen. Daarnaast werden mensen via het Oirschots Weekblad opgeroepen om online hun traditie aan te melden. Resultaat: meer dan honderd tradities vonden de inwoners kenmerkend voor hun gemeente en mochten volgens hen niet verloren gaan. Bijna iedereen is wel bij een of meerdere tradities betrokken.

Hoewel dit immaterieel erfgoed medebepalend is voor de identiteit, cultuur en geschiedenis van de gemeente, is het maar nauwelijks vertegenwoordigd in de musea, heemkundekringen en andere erfgoedorganisaties van Oirschot. Immaterieel erfgoed is een vergeten onderwerp. Dat komt ook omdat het levend erfgoed is, dat alleen geborgd kan worden door de dragers ervan en een dynamisch karakter heeft. Dat maakt het anders dan materieel erfgoed.

Omdat er zoveel mensen bij betrokken zijn, is immaterieel erfgoed uitermate geschikt om bij te dragen aan actuele maatschappelijke uitdagingen, zoals leefbaarheid, gezamenlijkheid, culturele diversiteit, duurzaamheid, toerisme en het geven van een nieuwe betekenis aan bijvoorbeeld religieus erfgoed. De immaterieel erfgoed gemeenschappen spelen hierin al een belangrijke rol, maar willen dit verder uitbouwen en structuur geven.

Immaterieel erfgoed wordt pas sinds kort officieel gerekend tot het erfgoed en er moet nog op veel fronten ervaring worden opgebouwd. Bij de immaterieel erfgoed gemeenschappen in de gemeente Oirschot leeft de behoefte aan een plek van waaruit zij samen hun erfgoed zichtbaar kunnen maken en werken aan het borgen ervan. De wens is om een volwaardige sector binnen het erfgoedveld te worden.

In 2026 en 2027 willen we de positie van de immaterieel erfgoed gemeenschappen in het Erfgoed Platform en binnen het Erfgoed Museum Oirschot versterken.

5. Immaterieel erfgoedbeleid

Naast de inventarisatie van het immaterieel erfgoed heeft de gemeente ook onderzoek laten doen naar de behoeften van de immaterieel erfgoed gemeenschappen. Waar liepen ze tegenaan bij het borgen van hun traditie? Hoe kon de gemeente hen helpen om hun erfgoed te borgen? Op basis van die gegevens is in december 2023 gemeentelijk beleid vastgesteld.

Het beleid bestaat uit vijf onderdelen:

1. Structuur opbouwen
2. Bewustwording kweken
3. Herkennen en waarderen
4. Ondersteunen
5. Promoten

Inmiddels is de Stichting Immaterieel Erfgoed Oirschot opgericht van waaruit de gemeenschappen zelf hun immaterieel erfgoed kunnen uitbouwen en elkaar kunnen helpen met het borgen. Bij de gemeenschappen was veel behoefte om herkent en gewaardeerd te worden. Daarvoor is de Inventaris Immaterieel Erfgoed Oirschot ontwikkeld. Gemeenschappen kunnen als zij dat willen een borgingsplan maken en tijdens een speciale bijeenkomst bijgeschreven worden op de inventaris. Op deze bijeenkomst ondertekenen ze samen met de gemeente een certificaat. Inmiddels staan 'een kaarsje aansteken in de kapel van Maria van de Heilige Eik' en de 'orgelcultuur' op de inventaris.

Prioriteit in 2026 en 2027 is

- de inwoners bewust en enthousiast te maken voor immaterieel erfgoed,
- de gemeenschappen met elkaar te verbinden en
- kennis over immaterieel erfgoed en het borgen ervan op te bouwen.

6. Termenlijst

Om het erfgoed integraal te ontsluiten wordt onder leiding van Erfgoed Brabant met alle erfgoed partners een nieuwe database gebouwd waarin alle kennis over monumenten, collecties, landschappen, herinneringsplekken, personen, verhalen en tradities in de gemeente wordt samengebracht en met elkaar wordt verbonden. Hiervoor moet een thesaurus ofwel termenlijst worden ontwikkeld. Dus een instrument om op een eenduidige manier trefwoorden aan documenten te hangen. Een termenlijst voor immaterieel erfgoed bestaat nog niet. De termenlijsten voor het materieel erfgoed passen niet bij het immaterieel erfgoed, omdat bij materieel erfgoed de nadruk veel meer gelegd wordt op het verleden en het bij immaterieel erfgoed vooral gaat over de hedendaagse beoefening en betekenis. De kunst is ook om het dynamische karakter van immaterieel erfgoed in termen te vangen. Daarom is gekozen om een eigen immaterieel erfgoed termenlijst te maken. De uitdaging is om de immaterieel erfgoedgemeenschappen een belangrijke rol te geven in het samenstellen van zo'n termenlijst. Daarnaast zal het nog veel denkwerk vergen om de termenlijst voor immaterieel erfgoed te koppelen aan de termenlijsten voor de andere erfgoed domeinen. Hulp is gevraagd aan de Rijksdienst Cultureel Erfgoed en het Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed Nederland.

In 2026-2027 willen we de data van immaterieel erfgoed koppelen aan de data van de andere erfgoed domeinen. Hiervoor moet een speciale termenlijst immaterieel erfgoed ontwikkeld worden, die te verbinden is met de andere termenlijsten.

7. Maria & Hoop 2025

Tussen 5 mei 2025 en 2 februari 2026 loopt het Maria & Hoop jaar. Met dit project willen we de 1000-jarige verering van Maria verkennen. Maria is overal in de gemeente aanwezig. Hoe kan het dat juist in onze gemeente de Mariaverering nog steeds zo sterk aanwezig is? Het Boterkerkje werd negenhonderd jaar geleden al gebouwd als Mariakerk. Bij de kapel van Maria van de Heilige Eik komen jaarlijks nog vele duizenden mensen een kaarsje opsteken. In de Basiliek bij het neogotische Maria-altaar met het originele Mariabeeldje gevonden bij de Heilige Eik steken elke dag mensen een kaarsje aan. Daarnaast kent de gemeente nog vele Mariakappen en Mariagevelstenen. Veel inwoners hebben Maria in hun doopnaam en hebben een of meerdere Mariabeelden in huis. Bij het project waren alle partners van het Erfgoed Platform betrokken en werd het erfgoed integraal benaderd. Materieel erfgoed en immaterieel erfgoed vulden elkaar perfect aan. Tijdens de opname van het Maria & Hoop jaar werd 'een kaarsje aansteken in de kapel van Maria van de Heilige Eik' op de Inventaris Immaterieel Erfgoed Oirschot geplaatst onder toezicht van het Gilde Broederschap O.L. Vrouwe Oirschot. Op verschillende plaatsen in de gemeente waren tentoonstellingen te bezoeken. Voor kinderen is een megapuzzel gemaakt die ze in de kerk en het museum kunnen leggen. Tijdens Erfgoed Weekend brachten inwoners hun Mariabeelden met bijbehorende verhaal naar het museum. Op deze manier betrekken we de inwoners bij de geschiedenis en cultuur van de gemeente.

Het samen met de erfgoedpartners in de picture zetten van een belangrijk thema uit de geschiedenis van Oirschot heeft veel resultaten opgeleverd. Voor 2026-2027 wordt gekeken of we deze formule kunnen continueren.

8. Positieversterking en co-creatie

In 2026 en 2027 willen we vooral werken aan de positie versterking van de immaterieel erfgoed gemeenschappen. Dan doen wij door co-creatie aan te gaan met het museum, de heemkundekringen en de Stichting Erfgoed Behoud Oirschot. Hiervoor is subsidie bij FARO – Rijksdienst Cultureel Erfgoed – aangevraagd. Als deze subsidie wordt toegekend kunnen we de plannen al in 2026 en 2027 uitvoeren. Anders voeren we deel 1 musea in 2026, deel 2 heemkunde in 2027 en deel 3 monumenten in 2028 uit. Zie verder:

Bijlage 1 Positieversterking en co-creatie immaterieel erfgoed Oirschot (tekst prikbord Faro)

Bijlage 2 Activiteitenplan 2026 en 2027

Verder worden subsidieaanvragen onder andere voor het betrekken van kinderen bij immaterieel erfgoed bij het Fonds voor Cultuurparticipatie en de Provincie Brabant voorbereid.

Bijlage 1

Positie versterking en co-creatie immaterieel erfgoed Oirschot – prikbord Faro

Immaterieel erfgoed is een nog betrekkelijk nieuwe tak binnen de erfgoedzorg. Het verschilt in hoge mate van het andere erfgoed, zoals het gebouwd en roerend erfgoed. Immaterieel erfgoed is levend erfgoed. Het wordt van generatie op generatie doorgegeven en het is belangrijk dat elke generatie de ruimte krijgt om het aan te passen aan de tijd. Het dynamische karakter en het feit dat de immaterieel erfgoed gemeenschappen een centrale rol hebben bij het beschermen ervan, maakt het voor andere erfgoedsectoren moeilijk te hanteren. Bovendien is immaterieel erfgoed hedendaags erfgoed en niet iets van vroeger. In dit project willen wij de immaterieel erfgoed gemeenschappen in de gemeente Oirschot een volwaardige positie geven in het erfgoedveld en de samenwerking met de musea, heemkundekringen, monumentenorganisaties en de gemeente verkennen en vormgeven. Op deze manier willen we de immaterieel erfgoed gemeenschappen medezeggenschap en medeverantwoordelijkheid geven over het erfgoed in de gemeente en investeren in duurzame samenwerkingen. Daarbij willen wij een voorbeeld zijn voor andere gemeenten en erfgoedorganisaties. UNESCO vraagt aan overheden om een klimaat te scheppen waarin immaterieel erfgoed kan groeien en bloeien. Wat dat in de praktijk betekent, willen we in Oirschot uitproberen.

De gemeente Oirschot ziet het belang van immaterieel erfgoed in en heeft eind 2023 beleid* hiervoor vastgesteld en voor de uitvoering ervan een projectleider voor drie jaar aangesteld. Onlangs kreeg de gemeente hiervoor de BNG Erfgoedprijs 2025*. Inmiddels is het immaterieel erfgoed in de gemeente geïnventariseerd en zijn de behoeften van de gemeenschappen in kaart gebracht. Met het inventariseren van het immaterieel erfgoed heeft de gemeente ervaring opgedaan met het betrekken van de inwoners bij erfgoed.

Kansen

De gemeente Oirschot, bestaande uit vijf dorpen, is erg rijk aan monumenten, roerend erfgoed en oude landschappen. De organisaties die zich daarmee bezighouden, werken samen in het Erfgoed Platform. Hierin hebben ook de gemeente en Visit Oirschot zitting. Vanuit de gemeente en het Erfgoed Platform is de wens geuit om meer integraal het erfgoed zichtbaar en toegankelijk te maken. Hiervoor is het Erfgoed Museum Oirschot opgericht, een samenwerking waarin digitaal de kennis over het erfgoed met elkaar verbonden en toegankelijk wordt. Dit nieuwe erfgoedconcept biedt immaterieel erfgoed gemeenschappen kansen, maar het is nog experimenteren hoe die kansen gegrepen kunnen worden en passen in het andere erfgoed.

Sterk aan immaterieel erfgoed is dat er heel veel mensen bij betrokken zijn, ook jongeren. Het netwerk van de gemeenschappen is heel groot en bovendien zetten ze zich in voor het versterken van de gemeenschapszin en leefbaarheid van de gemeente. Denk maar eens aan de seniorenmiddagen en de speciale jeugdactiviteiten tijdens kermis, carnaval, sinterklaas en gildedagen. Ook is immaterieel erfgoed belangrijk voor toerisme en recreatie. Halloween en Allerzielen worden in Oirschot groot gevierd. Met de voorbereidingen zijn de inwoners maandenlang druk bezig en op de dag zelf komen uit de verre regio bezoekers griezelen. Immaterieel erfgoed staat midden in de samenleving.

De Werkgroep Immaterieel Erfgoed Oirschot heeft contact met de Werkgroep Brabants Immaterieel Erfgoed, Erfgoed Brabant en het Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed Nederland. Ook zijn er contacten met de Vlaamse organisaties Histories en de Werkplaats Immaterieel Erfgoed. Deze organisaties zullen we als vanzelfsprekend bij dit project betrekken.

Omdat de gemeente Oirschot de BNG Erfgoedprijs 2025 heeft gewonnen, moeten wij volgend jaar de uitreiking organiseren. Dit is een uitgelezen kans om aan gemeenten te laten zien wat wij met immaterieel erfgoed bereikt hebben.

Doel

Met dit project willen we de positie van de immaterieel erfgoed gemeenschappen binnen het Erfgoed Platform en het Erfgoed Museum Oirschot versterken en de gemeenschappen een stem geven in het waarderen en beschermen van het erfgoed. Dit vergt nogal een attitude verandering bij de traditionele erfgoedorganisaties. Wij gaan de uitdaging in co-creatie aan met de musea, heemkundekringen en de monumentenorganisaties.

De gemeente Oirschot kent twee musea: het Kruyzenhuis en de Vier Quartieren. In deze musea is geen roerend erfgoed van immaterieel erfgoed gemeenschappen opgenomen. Tegelijkertijd worstelen de musea met een teruglopend bezoekersaantal, omdat de objecten in tijd te ver afstaan van de bezoekers. Immaterieel erfgoed geeft de musea de gelegenheid om samen met de gemeenschappen betekenisvolle exposities te maken en zich buiten de museummuren te laten zien. Daarnaast is het roerend immaterieel erfgoed erg kwetsbaar, omdat dit vaak op zolders van particulieren bewaard wordt. Samen met de museummedewerkers gaan de gemeenschappen een waarderingssysteem opzetten om te kunnen bepalen wat belangrijke voorwerpen zijn die bewaard moeten blijven om het immaterieel erfgoed te kunnen beoefenen en de geschiedenis te kunnen vertellen. Op deze manier bouwen we een collectie immaterieel erfgoed op. De kennis en ervaringen delen we op de bijeenkomsten van de streekmusea en met de Museumvereniging. De factsheet die het Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed Nederland hierover ontwikkeld heeft, vullen we aan met onze ervaringen.

De beide heemkundekringen in de gemeente verzamelen en publiceren veel kennis over het verleden. Ze houden zich bezig met vroeger. Heemkundekringen bestaan vooral uit oudere leden en missen de aansluiting naar nieuwe culturen en jongeren. Dit is een algemeen probleem. Met de heemkundekringen wordt een project opgezet, waarbij heemkundekringen de immaterieel erfgoed gemeenschappen helpen hun geschiedenis uit te zoeken en te documenteren, en waarbij immaterieel erfgoed gemeenschappen de heemkundekringen helpen om de hedendaagse cultuur en verhalen op te halen. Dit biedt de gelegenheid om samen te werken met de plaatselijke foto- en filmclub en met de opleidingen als het Heerbeek College. De ervaringen die we hiermee opdoen, worden gedeeld in het tijdschrift de Koerier en op de heemkundedagen van Brabants Heem. Bovendien zullen we op basis van die ervaringen een factsheet ontwikkelen: heemkunde en immaterieel erfgoed.

Oirschot heeft een hele hoge dichtheid aan monumenten en beschermde locaties. De gemeente zorgt hier goed voor en bij het aanwijzen van nieuwe panden op de monumentenlijst spelen de monumentenorganisaties, zoals de Stichting tot Behoud Erfgoed Oirschot, een grote rol. Echter deze organisaties kijken vooral naar de bouwkundige betekenis en nauwelijks naar de cultuurhistorische betekenis van gebouwen. Met deze organisaties gaan we naar een nieuw of aangepast waarderingssysteem kijken. Daarnaast willen wij ook een dynamische lijst aanleggen van gebouwen en plekken die voor de immaterieel erfgoed gemeenschappen en inwoners belangrijk zijn, bijvoorbeeld het huisje van Sinterklaas dat in de inventarisatie vaak genoemd is en de schietbanen van de gilden. Deze gegevens zijn ook belangrijk voor de Omgevingsplannen van de gemeente.

Ook willen we kijken in hoeverre immaterieel erfgoed een nieuwe betekenis kan geven aan monumenten, bijvoorbeeld door in het voormalig huis van de zadelmaker, nu horeca, op Open Monumentendag een zadelmaker te laten werken en door exposities in de kerken te organiseren, bijvoorbeeld over het driekoningenzingen. De ervaringen delen we met Brabants Heem en de Bond Heemschut.

Wij denken dat immaterieel erfgoed een verfrissende invloed kan hebben op het erfgoed. Immaterieel erfgoed is hedendaags erfgoed, met een wortel in het verleden en een blik op de toekomst. Immaterieel erfgoed heeft altijd betekenis en wordt gedragen door de inwoners. Door een stem te geven aan de inwoners geven we hun zeggenschap over en verantwoordelijkheid voor het erfgoed in de gemeente Oirschot. Wij denken dat dit project andere gemeenten kan inspireren en willen daarom graag onze ervaringen met iedereen delen.

* Ineke Strouken, Beleidsnota 'Immaterieel Erfgoed leeft in Oirschot! Wij doen het uit traditie en voor de gemeenschap' (december 2023)

* Juryrapport BNG Erfgoedprijs: 'De gemeente Oirschot is zich als geen ander bewust van de waarde van immaterieel erfgoed en heeft het behoud ervan vastgelegd in participatief, integraal en toekomstgericht beleid. De gemeente hanteert een inclusieve definitie van immaterieel erfgoed en stelt haar bewoners en beoefenaars centraal: de tradities en rituelen die van generatie op generatie worden doorgegeven en die door de bewoners zelf worden ervaren als hun erfgoed. Hieronder verstaat de gemeente niet alleen tradities die alleen in Oirschot voorkomen, maar ook tradities die samen de cultuur en identiteit van de gemeente vormen.'

Bijlage 2

Activiteitenplan 2026-2027

Immaterieel erfgoed is nog maar nauwelijks zichtbaar in musea, heemkundekringen en monumenten. In dit project willen we de positie van het immaterieel erfgoed versterken en de gemeenschappen een stem geven in het waarderen en beschermen van het erfgoed. Het project is onderverdeeld in vier deelprojecten: musea, heemkundekringen en monumenten en de afsluitende fase. Met dit project willen wij een voorbeeld zijn voor andere gemeenten. Het delen van kennis en ervaringen is daarom een belangrijk onderdeel.

Immaterieel erfgoed hoort onlosmakelijk bij de geschiedenis en cultuur van de gemeente Oirschot. In de dorpen Oirschot, Oost-, West-, Middelbeers en Spoordonk zijn bijvoorbeeld eeuwenoude gilden actief. Ook worden er al meer dan duizend jaar kaarsjes aangestoken bij Maria. Het immaterieel erfgoed is in kaart gebracht en beschreven. Hierbij zijn ook de behoeften van de gemeenschappen in beeld gebracht.

Voor de algemene coördinatie van het project wordt een projectcoördinator aangesteld. Een stuurgroep begeleidt het project inhoudelijk. Voor de stuurgroep denken we aan mensen als A-J Bijsterveld tot voor kort hoogleraar Cultuur in Brabant.

1. Musea

Doel van dit deelproject is om het roerend immaterieel erfgoed dat overal bij particulieren bewaard wordt te inventariseren, beschrijven en waarderen. We beginnen met Carnaval en de gilden. Carnaval wordt nog volop gevierd en er zijn in de gemeente Oirschot maar liefst acht gilden actief, die hun wortels hebben in de late middeleeuwen. Carnaval en de gilden zijn van wezenlijk belang voor de sociale cohesie, geschiedenis en identiteit van de gemeente.

Bij dit project gaan we uit van het principe van 'samen zorgen voor het immaterieel erfgoed' ofwel 'shared stewardship' of 'co-curation'. De gemeenschappen en het museum zijn samen verantwoordelijk voor de zorg voor het roerend materieel erfgoed. Gemeenschappen en museum ontwikkelen samen een selectie- en waarderingssysteem. Hoe waardeer je levend en dynamisch erfgoed? De traditionele museale waarderingssystemen voldoen niet bij immaterieel erfgoed, omdat bij immaterieel erfgoed het gebruik, betekenis en emotie ook mee moeten wegen. Naast historische voorwerpen, die vaak nog gewoon gebruikt worden, inventariseren de gemeenschappen ook de hedendaagse betekenisvolle voorwerpen die ze willen borgen. Als afsluiting van het project maken ze een tentoonstelling over hun immaterieel erfgoed.

Uitvoeringsplan:

1. Opstartfase: Na overleg met de besturen van de gilden en de carnavalsverenigingen en een (korte) cursus immaterieel erfgoed voor de besturen, vrijwilligers en de museummedewerkers (deze wordt gecombineerd met de heemkundekringen en monumentenorganisaties gegeven) worden er werkgroepen met vertegenwoordigers van de verschillende gilden, carnavalsverenigingen en musea samengesteld.
2. Inventariseren: Met de museummedewerkers gaan de vrijwilligers op zoek naar voorwerpen die belangrijk zijn, of omdat ze oud zijn en de geschiedenis vertellen, of omdat ze belangrijk

zijn voor de uitvoering van de traditie en/of herinneringen dragen. Deze voorwerpen worden gefotografeerd en beschreven.

3. Waarderen: Op basis hiervan wordt een waarderingssysteem ontwikkeld en een collectieplan geschreven. Welke objecten moeten voor de lange termijn beschermd worden, welke betekenis hebben ze, hoe passen ze in het verhaal, hoe worden ze gebruikt, wat is de kwaliteit en horen ze in een museumdepot thuis of kunnen ze elders bewaard worden? Deze procedure wordt ook gevolgd voor voorwerpen die voor de hedendaagse beoefening belangrijk zijn. Immaterieel erfgoed wordt doorgegeven van generatie op generatie. Welk roerend erfgoed hebben volgende generaties nodig om het immaterieel erfgoed te kunnen beoefenen? Zijn er genoeg ambachtslieden om bijvoorbeeld de trommels, vaandels en kruisbogen te maken of te restaureren?
4. Erfgoedzorg: Om meer grip op 'shared stewardship' te krijgen, nodigen we E. Doesselaere van FARO Vlaanderen, die hiermee ervaring heeft, uit om mee te denken over een structuur waarin musea en gemeenschappen samen de zorg over het immaterieel roerend erfgoed opzetten.
5. Tentoonstellingen: Samen met de gilden en carnavalsverenigingen maken de museummedewerkers een tentoonstelling over hun immaterieel erfgoed. Hiervoor moet een tentoonstellingsplan geschreven en uitgevoerd worden.
6. Kennisdeling: Op het eind van dit deelproject worden de ervaringen gedeeld via een factsheet en wordt een bijeenkomst voor streekmusea en immaterieel erfgoed gemeenschappen georganiseerd. Ook komt er een artikel in diverse nieuwsbrieven.

Duur van dit project maart 2026 tot en met december 2027.

Resultaten zijn:

- Co-creatie project van immaterieel erfgoed gemeenschappen en musea
- Korte cursus voor besturen, vrijwilligers en museummedewerkers
- Een waarderingssysteem en collectieplan voor roerend immaterieel erfgoed
- Inventarisatie en documentatie van de voorwerpen die de gemeenschappen willen borgen
- Opzetten van 'shared stewardship' voor de zorg van het roerend erfgoed
- Aanvulling van de factsheet die het Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed Nederland over immaterieel erfgoed en musea ontwikkeld heeft met de ervaringen uit dit project
- Bijeenkomst voor de streekmusea en immaterieel erfgoed gemeenschappen om de kennis te delen.
- Artikel in de nieuwsbrieven van het museum, de vrienden van het museum, gilden en de overkoepelende carnavalsvereniging
- Twee tentoonstellingen gemaakt door de carnavalsvierders en gildeleden met steun van de museummedewerkers

2. Heemkundekringen

De heemkundekringen redeneren vooral vanuit het verleden. Bij het in kaart brengen van het immaterieel erfgoed in de gemeente noemden de leden vooral gebruiken die voorbij waren. Er zijn een tweetal heemkundekringen in Brabant die een werkgroep immaterieel erfgoed hebben, maar deze werkgroepen beperken zich tot puur historisch onderzoek en werken ook niet samen met de immaterieel erfgoedgemeenschappen. Heemkundekringen hebben nog veel te leren over het actueel participatief verzamelen van erfgoed.

In dit onderdeel van het project gaan de immaterieel erfgoed gemeenschappen een co-creatie aan met de beide heemkundekringen in de gemeente Oirschot. Samenwerken heeft voor beide sectoren voordelen. Heemkundekringen zijn goed in lokaal historisch onderzoek en immaterieel erfgoed is hedendaags erfgoed en er zijn veel mensen bij betrokken. Doel van dit deelproject is tweeledig. De heemkundekringen helpen de gemeenschappen hun geschiedenis uit te zochten en nemen deze gegevens op in hun archief. En de immaterieel erfgoedgemeenschappen helpen de heemkundekringen om via oral history de actuele gebruiken en verhalen te documenteren en zo een eigentijds erfgoedarchief aan te leggen. De uitdaging is om samen een methodiek te vinden om levend dynamisch erfgoed te documenteren. Op deze manier wordt niet alleen informatie verzameld, maar wordt ook de erfgoedreflex rond het bewustzijn van immaterieel erfgoed gestimuleerd.

Bij het documenteren van immaterieel erfgoed gaat het niet alleen over de vorm, maar ook over betekenissen en verhalen. Hoe wordt het immaterieel erfgoed doorgegeven van generatie op generatie en welke plek neemt het erfgoed in het leven van de beoefenaars in? Immaterieel erfgoed is dynamisch erfgoed. Hoe uit zich dat en hoe gaan de beoefenaars daar mee om? Daarnaast is het belangrijk om te documenteren hoe het immaterieel erfgoed beoefend wordt, welke doelgroepen erbij betrokken zijn en welke rituelen onderdeel van het erfgoed zijn.

Uitvoeringsplan:

1. Opstarten: Na overleg met de besturen van de gilden en de carnavalsverenigingen en een (korte) cursus immaterieel erfgoed voor heemkundeleden (in combinatie met de musea en monumentenorganisaties) wordt er een stuurgroep met vertegenwoordigers van de verschillende gilden, carnavalsverenigingen en heemkundekringen samengesteld.
2. Inventarisatie: Dit deelproject begint met het inventariseren van wat er al is. Sommige gilden hebben hun geschiedenis al (gedeeltelijk) gepubliceerd. Over het vieren van Carnaval moet nog bijna alles uitgezocht worden.
3. Werkgroepen: Er worden werkgroepen gevormd die de archieven in gaan, die mensen gaan interviewen en die de beoefening gaan vastleggen.
De werkgroep archiefonderzoek begint met het opzetten van een onderzoeksplan met een overzicht van de beschikbare bronnen. Hiermee wordt de werkgroep geholpen door bijvoorbeeld R. van de Laar, oud-archivaris en conservator van het Carnavalsmuseum. De werkgroep die de verhalen gaat documenteren, ontwikkelt een opzet voor een oral history project met een interviewschema en een plan hoe het materiaal wordt verwerkt en opgeslagen. Gekeken wordt of hiervoor hulp van studenten en de organisatie voor Spreekende Geschiedenis gevonden kan worden. De werkgroep die de actuele beoefening gaat vastleggen zoekt samenwerking met de foto- en filmclub en KempenTV. Extern advies wordt gevraagd aan de Amsterdamse filmstichting die veel voor het Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed heeft gefilmd.
Met hulp van Erfgoed Brabant zullen de verkregen gegevens vervolgens geïmplementeerd worden in de erfgoedatabank van Oirschot.
4. Kennisdeling: Op het laatst wordt een factsheet heemkunde en immaterieel erfgoed ontwikkeld en wordt de opgedane kennis en ervaringen op de regiovergaderingen en in het tijdschrift van Brabants Heem gedeeld. Ook komt er een artikel in de beide heemkundebladen.

Duur van het project maart 2026 tot en met december 2027.

Resultaten zijn:

- Co-creatie project van immaterieel erfgoed gemeenschappen en heemkundekringen
- Historisch onderzoek naar Carnaval c.q. Vastenavond in Oirschot, gepubliceerd in de heemkunde tijdschriften. De gilden hebben voor een deel hun geschiedenis al gepubliceerd, dit wordt in kaart gebracht en de leemten worden opgevuld door nieuw onderzoek. Het onderzoek wordt gepubliceerd in de heemkunde tijdschriften.
- Via oral history worden de carnavalsvierders en gildenleden geïnterviewd over hun liefde voor en de beoefening van hun erfgoed en worden verhalen opgehaald.
- Archief met foto- en filmmateriaal over de hedendaagse beoefening van Carnaval en de gilden. Dit materiaal wordt ook gebruikt bij de tentoonstellingen.
- Een overdraagbare methodiek in de vorm van een factsheet immaterieel erfgoed en heemkunde
- Artikelen in de Koerier van Brabants Heem en workshops op de regiobijeenkomsten van de heemkundekringen. Artikelen in de beide heemkundebladen.

3. Monumenten

Immaterieel erfgoed geeft het erfgoed een menselijk gezicht. Het laat zien met welk erfgoed de inwoners zich identificeren. Immaterieel erfgoed wordt steeds opnieuw vormgegeven in samenhang met maatschappelijke veranderingen en in interactie met de sociale omgeving. Het is dynamisch erfgoed.

De gemeente Oirschot kent een aantal actieve organisaties die zich inzetten voor het behoud van het gebouwd en landschappelijk erfgoed. Er zijn ook hele goede contacten met de gemeente, onder andere over de Omgevingsplannen, Erfgoednota en Kerkenvisie. Naast de vele Rijksmonumenten heeft de gemeente Oirschot ook veel gemeentelijke monumenten en beschermde (archeologische) landschappen. Bij het samenstellen van de lijsten is vooral gekeken naar de historische, bouwkundige en landschappelijke waarden en niet naar wat van waarde is voor de immaterieel erfgoed gemeenschappen. Bij het in kaart brengen van het immaterieel erfgoed bleek dat veel wat belangrijk was voor immaterieel erfgoed niet opgenomen was, bij voorbeeld de schietbanen van de gilden, de kroegen die belangrijk zijn voor de carnavalsviering en het huisje van Sinterklaas.

Doel is het in kaart brengen van de gebouwen, landschappen en plekken die voor het beoefenen van immaterieel erfgoed belangrijk zijn. Hierbij betrekken we de hele immaterieel erfgoedsector en niet alleen de carnavalsverenigingen en gilden. Er komt een speciaal traject richting jongeren. Het wordt een dynamische lijst in de zin dat het een lijst is die met de tijd mee moet kunnen veranderen en waarin monumenten niet tot in eeuwen van dagen beschermd worden maar zolang ze van betekenis zijn. Hiervoor willen we een methodiek ontwikkelen.

Uitvoeringsplan:

1. Opstartfase: Na overleg met de besturen van de monumentenorganisaties en een (korte) cursus immaterieel erfgoed wordt een werkgroep gevormd waarin ook vertegenwoordigers van de immaterieel erfgoed gemeenschappen zitting hebben. Voor de bestaande monumentenorganisaties, zoals de Stichting tot Behoud Erfgoed Oirschot, zal het niet gemakkelijk zijn en veel out-of-the-box denken vergen. Gevraagd wordt aan K. Loeff van de Bond Heemschut om mee te denken.

2. Inventarisatie: Met Visit Oirschot en de achterbannen van de immaterieel erfgoed gemeenschappen wordt een grote publiciteitscampagne opgezet. Hierbij worden ook de vele buurtverenigingen die de gemeente rijk is ingeschakeld. Voor jongeren wordt een speciaal traject opgezet. Ook wordt er een online enquête ontwikkeld. Mooi voorbeeld is hoe de gemeente Breda momenteel de inwoners bij het erfgoed betreft. Hierbij wordt het bewustzijn voor (immaterieel) erfgoed vergroot.
3. Verwerken gegevens: Uit de verzamelde gegevens wordt vervolgens een dynamische monumentenlijst samengesteld.
4. Waardering: Hiervoor wordt met de immaterieel erfgoed gemeenschappen en monumentenorganisaties een waarderings- en selectiemethodiek ontwikkeld.
5. Implementatie: Met de erfgoedambtenaar van de gemeente Oirschot, T. Kralt, wordt deze lijst verbonden met de verschillende gemeentelijke beleidsvisies. Voor dit onderdeel zijn niet alleen de beleidsvisies voor erfgoed, maar ook voor kunst en cultuur en vrijetijd van belang. Deze lijst wordt zichtbaar gemaakt op de verschillende websites van de gemeente, Visit Oirschot en het Erfgoed Museum Oirschot.
6. Kennisdeling: De opgedane kennis en ervaringen worden overgedragen door middel van een digitale factsheet en door middel van een artikel in de Koerier van Brabants Heem en in de nieuwsbrief van de Stichting Behoud Erfgoed Oirschot. Workshops onder andere op de regiovergaderingen van Brabants Heem.

Duur van het project oktober 2026 tot en met april 2027.

Resultaten:

- Een 'monumentencommissie' met vertegenwoordigers van immaterieel erfgoed gemeenschappen
- Een publiciteitscampagne waarin inwoners opgeroepen worden de huizen en plekken waarmee ze zich identificeren en die belangrijk zijn voor de beoefening van immaterieel erfgoed op te geven.
- Een waarderings- en selectiemethodiek
- Een actuele en dynamische monumentenlijst
- De implementatie van deze monumentenlijst in de omgevingsplannen en beleidsvisies
- Digitale factsheet die digitaal op de diverse websites geplaatst kan worden en zo voor iedereen toegankelijk is en artikelen
- Artikel in de Koerier van Brabants Heem en de nieuwsbrief van de Stichting Behoud Erfgoed Oirschot. Workshops op de regiovergaderingen van Brabants Heem.

4. Afsluiting

Als laatste wordt alle opgedane kennis geïntegreerd met de kennis uit andere erfgoeddisciplines. De erfgoedorganisaties in de gemeente Oirschot werken samen in het Erfgoed Platform. Hierin zijn vertegenwoordigd: de beide heemkundekringen, de twee musea, de kerken met een historische collectie, de organisaties tot behoud van monumenten en landschappen, immaterieel erfgoed, Open Monumentendag, Visit Oirschot en de gemeente Oirschot.

Vanuit het Erfgoed Platform en de gemeente is de wens uit gesproken om het erfgoed in de gemeente integraal zichtbaar te maken via een nieuw te ontwikkelen database. Erfgoed Brabant heeft Oirschot als proefgemeente uitgekozen om met PICA subsidie mee te doen aan het pilotproject 'verbonden digitaal erfgoed'. Met het ontwikkelen wordt medio 2025 gestart.

Het is de bedoeling dat de gegevens over het immaterieel erfgoed op het einde van het project eind 2027 ingevoerd zijn in deze database. De uren hiervoor zijn in de drie bovenste deelprojecten opgenomen. De Picasubsidie loopt via Erfgoed Brabant en is niet in deze subsidieaanvraag meegenomen. De uitdaging is om een thesaurus immaterieel erfgoed te ontwikkelen die aansluit bij de bestaande termenlijsten.

Looptijd van het invoeren van de gegevens is van januari tot en december 2027.

Om de kennis en ervaringen te delen organiseren wij in november 2027 een afsluitend congres voor musea, heemkundekringen, monumentenorganisaties en iedereen die geïnteresseerd is, zoals gemeenteambtenaren. Op deze dag worden de factsheets gepresenteerd en een kort filmpje over het proces en resultaten van het project 'positieversterking en co-creatie immaterieel erfgoed' getoond. De afsluitende bijeenkomst wordt georganiseerd met het Erfgoed Platform en de gemeente Oirschot.

Allerbelangrijkste is dat dit project volgende immaterieel erfgoed projecten in de gemeente Oirschot gaat initiëren en dat na de gilden en carnavalsverenigingen ook de andere immaterieel erfgoed gemeenschappen hun erfgoed in samenwerking met het Erfgoed Platform gaan borgen. Deze taak zal de Stichting Immaterieel Erfgoed Oirschot op zich gaan nemen.

Omdat de gemeente Oirschot in 2025 de BNG Erfgoedprijs heeft ontvangen, mag de gemeente volgend jaar op 28 mei de uitreiking van de BNG Erfgoedprijs 2026 organiseren. Plan is om de plannen en vorderingen van dit project op die datum te presenteren.

Over het hele project wordt een verslag met een evaluatie gemaakt, artikelen geschreven voor de landelijke vakbladen (Faro) en workshops gegeven.

Uitvoeringsplan:

1. Implementatie: Met hulp van Erfgoed Brabant worden de gegevens die dit project heeft opgeleverd (onder andere historische en hedendaagse gegevens en verhalen) geïmplementeerd in de erfgoeddatabase van Oirschot. Hierdoor worden de kennis vanuit de verschillende erfgoeddisciplines integraal ontsloten.
2. Congres: Als afsluiting wordt een congres georganiseerd, waarin de factsheets en de korte film worden gepresenteerd.
3. Afsluiting vrijwilligers: Voor de vrijwilligers wordt ter afsluiting een feestje georganiseerd met voor ieder een klein cadeautje.
4. Verslag van dit project wordt gedaan door middel van een evaluatie en een film waarin in het kort het proces en resultaten worden gepresenteerd.
5. Kennisdeling: Als laatste worden artikelen geschreven in diverse (vak-)bladen en workshops gegeven.

November 2027

Resultaten:

- De gegevens van de deelprojecten musea, heemkundekringen en monumenten zijn ingevoerd in de erfgoeddatabase van Oirschot en worden verbonden met gegevens van de andere erfgoeddisciplines.
- Afsluitende bijeenkomst voor de vrijwilligers
- Verslag bestaande uit een evaluatie en een filmpje over het projectproces.
- Artikelen en workshops voor diverse organisaties.